

УДК 342.9

DOI 10.37749/2308-9639-2026-3(279)-7

А. В. ОМЕЛЬЧЕНКО,

доктор юридичних наук, професор, перший проректор КНЕУ
ім. Вадима Гетьмана, головний науковий співробітник
наукового сектору комерціалізації об'єктів інтелектуальної
власності відділу промислової власності і комерціалізації об'єктів
інтелектуальної власності НДІПВ НАПрН України (м. Київ)
ORCID ID: 0000-0002-8407-8555

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ПРИРОДА ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження адміністративно-правової природи державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні обумовлена її розгалуженою структурою та активним розвитком законодавства у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності і практики його застосування.

Державна система правової охорони інтелектуальної власності – це центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності, Національний орган інтелектуальної власності (НОІВ) і сукупність наукових, освітніх, інформаційних та інших відповідної спеціалізації державних підприємств, установ, організацій, що належать до сфери управління центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності.

За своєю адміністративно-правовою природою державна система правової охорони інтелектуальної власності в Україні має комплексний характер, оскільки містить елементи державного апарату (Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України); спеціалізовану державну організацію (Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій), яка виконує делеговані державою в особі Кабінету Міністрів України повноваження Національного органу інтелектуальної власності, і яка за своїм правовим статусом не є елементом державного апарату; інші наукові, освітні, інформаційні та інші відповідної спеціалізації державні підприємства, установи, організації, що належать до сфери управління Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України, які за своїм правовим статусом також не є елементами державного апарату.

Зазначена розгалужена структура державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні обумовлена складним комплексним характером суспільних відносин у сфері правової охорони інтелектуальної власності як на національному, так і на міжнародному рівні.

Ключові слова: адміністративне право, інтелектуальна власність, державний апарат, центральний орган виконавчої влади, державна організація, державна система правової охорони інтелектуальної власності.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження адміністративно-правової природи державної системи правової охорони

інтелектуальної власності в Україні обумовлена її розгалуженою структурою та активним розвитком законодавства у сфері охорони

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

та захисту прав інтелектуальної власності і практики його застосування.

Метою статті є дослідження адміністративно-правової природи державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні.

Стан дослідження. Питання механізмів правової охорони прав та інтересів суб'єктів суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності вже стали предметом наукових досліджень [1-3], однак дослідження адміністративно-правової природи державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні є актуальним і потребує подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Однією із найважливіших сфер суспільного життя, в яких реалізує свої внутрішні та зовнішні функції держава, є економічна. Здійснюючи вплив за допомогою різноманітних форм та методів державної діяльності на економічні процеси, держава вирішує найважливіші завдання соціально-економічного розвитку. Економіка є сферою прояву господарсько-організаційної функції держави і одним із головних об'єктів державного регулювання. Державне регулювання економікою та, зокрема, сферою інтелектуальної власності в сучасних умовах набуває особливо важливого значення.

Державне регулювання є елементом та засобом реалізації державної політики. Правова політика є формою безпосереднього правового виразу державної політики у будь-якій сфері суспільного життя, яке упорядковується і управляється органами державної влади.

Термін «орган державної влади» є вихідним за Конституцією України (ст. 19 Конституції України). Похідними від нього є терміни «орган законодавчої влади», «орган виконавчої влади», «орган судової влади» (ст. 6 Конституції України) [4].

Згідно з науково-енциклопедичним визначенням, органи державної влади – це органи, наділені юридично визначеними державно-владними повноваженнями та необхідними засобами для здійснення функцій і завдань держави [5, с. 287]. Органи державної влади

здійснюють свої повноваження у законодавчій, виконавчій та судовій сферах.

Слід зазначити, що одними із базових елементів системи органів державної влади є органи виконавчої влади (органи державного управління) як окремий вид органів державної влади, діяльність яких відповідно до принципу поділу влади спрямована на виконання законів, інших нормативно-правових актів та здійснення державного управління. Оскільки переважний обсяг своїх повноважень органи виконавчої влади реалізують у сфері державного управління, їх прийнято називати органами державного управління [5, с. 287]. Тобто терміни «орган виконавчої влади» та «орган державного управління» є синонімами.

Як відомо, влада держави не розподіляється між її органами, а є цілісним явищем: органи державної влади наділені не частинами влади, а окремими повноваженнями. За змістом повноважень орган державної влади має право видавати акти (владні приписи), які створюють юридичні наслідки зовні самого органу і є обов'язковими для інших суб'єктів права. Реалізація цих актів у необхідних випадках забезпечується державним примусом.

Компетенція є одним із визначальних елементів правового статусу органу виконавчої влади і являє собою комплекс повноважень зі здійснення виконавчої влади. Встановлення компетенції органів виконавчої влади здійснюється за умови попереднього визначення їх функцій, форм та методів діяльності. Слід наголосити, що компетенцію державного органу визначають не лише як сукупність повноважень, а й предметів відання, що є сферами суспільних відносин, у яких відповідний орган є компетентним. Компетенція державного органу об'єктивно походить від самої держави. Вона обов'язково фіксується у правових формах, і за її змістом визначається правовий статус органу.

Державний апарат – це сукупність органів, за допомогою яких практично здійснюється держава влада [6, с. 121]. Державний апарат в Україні побудований і функціонує за принципом поділу державної влади на

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

законодавчу, виконавчу і судову. Разом з тим, у державі існують окремі органи, які не можуть бути цілком віднесені до жодної окремої гілки влади (наприклад Президент України, Рада національної безпеки і оборони України, органи прокуратури, тощо).

Аналіз юридичної літератури показує, що поняття «державний апарат», «державний механізм», «апарат державного управління», «управлінський апарат» є синонімами [7, с. 54-58].

Відповідно до нормативного визначення державна система правової охорони інтелектуальної власності – це центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності, Національний орган інтелектуальної власності (НОІВ) і сукупність наукових, освітніх, інформаційних та інших відповідної спеціалізації державних підприємств, установ, організацій, що належать до сфери управління центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності. Зазначене визначення міститься в Законах України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [8], «Про охорону прав на промислові зразки» [9], «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [10], «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів» [11], «Про правову охорону географічних зазначень» [12].

Визначення державної системи правової охорони авторського права і суміжних прав міститься в Законі України «Про авторське право і суміжні права» [13]. Відповідно до цього закону державна система правової охорони авторського права і суміжних прав – центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності, Національний орган інтелектуальної власності та інші державні підприємства, установи, організації, що виконують функції, пов'язані зі сферою охорони авторського права і суміжних прав.

Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує

формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності є Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України (далі – Мінекономіки). Положення про Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 21 липня 2025 р. № 903 [14].

Одним із основних завдань Мінекономіки є забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності. Відповідно до покладених на нього завдань Мінекономіки забезпечує нормативно-правове регулювання у сфері інтелектуальної власності; визначає пріоритетні напрями розвитку сфери інтелектуальної власності; взаємодіє з центральними органами виконавчої влади, іншими органами державної влади у процесі формування та реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності, а також з метою посилення захисту прав інтелектуальної власності; розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері правової охорони інтелектуальної власності; здійснює міжнародне співробітництво у сфері правової охорони інтелектуальної власності та представляє інтереси України в зазначеній сфері в міжнародних організаціях відповідно до законодавства; укладає відповідно до законодавства міжнародні договори про співробітництво у сфері правової охорони інтелектуальної власності; забезпечує виконання міжнародних програм та реалізацію проектів у сфері правової охорони інтелектуальної власності відповідно до міжнародних договорів; забезпечує виконання зобов'язань, що випливають із членства України в міжнародних організаціях, у сфері правової охорони інтелектуальної власності; здійснює координацію діяльності Національного органу інтелектуальної власності у сфері інтелектуальної власності; здійснює контроль за дотриманням Національним органом інтелектуальної власності законодавства у сфері інтелектуальної власності, використанням надходжень від справляння зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності [14].

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Національний орган інтелектуальної власності (НОІВ) – державна організація, що входить до державної системи правової охорони інтелектуальної власності, визначена на національному рівні Кабінетом Міністрів України як така, що здійснює повноваження у сфері інтелектуальної власності, визначені законом, іншими законами у сфері інтелектуальної власності, актами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності, та статутом, і має право представляти Україну в міжнародних та регіональних організаціях. Зазначене визначення міститься в Законах України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-IX, «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15 грудня 1993 року № 3687-XII, «Про охорону прав на промислові зразки» від 15 грудня 1993 року № 3688-XII, «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15 грудня 1993 року № 3689-XII, «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів» від 5 листопада 1997 року № 621/97-ВР, «Про правову охорону географічних зазначень» від 16 червня 1999 року № 752-XIV.

Повноваження Національного органу інтелектуальної власності згідно із розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28.10.2022 № 943 «Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності» здійснює Державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (далі – Офіс), яка заснована на державній власності, є державною некомерційною організацією і належить до сфери управління Міністерства економіки, довілля та сільського господарства України [15, 16].

Метою діяльності Офісу є здійснення повноважень у сфері інтелектуальної власності, визначених законами України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів», «Про правову охорону географічних зазначень», «Про авторське

право і суміжні права», іншими законами у сфері інтелектуальної власності, актами Міністерства економіки України, Статутом Офісу, а також забезпечення стабільного та ефективного функціонування та розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності та інновацій. При цьому Офіс є юридичною особою публічного права, не має на меті отримання прибутку та є неприбутковою організацією.

Предмет діяльності Офісу складається із трьох груп повноважень:

1. Виконання делегованих владних повноважень.

2. Виконання інших функцій та повноважень у сфері інтелектуальної власності.

3. Здійснення некомерційної господарської діяльності, спрямованої на досягнення відповідних соціальних та професійних результатів щодо сфер інтелектуальної власності та інновацій.

До першої із названих груп відносяться такі повноваження: приймання заявок, проведення їх експертизи, прийняття рішень щодо них; здійснення державної реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності (винаходів, корисних моделей, промислових зразків, торговельних марок (знаків для товарів і послуг), географічних зазначень, компонувань напівпровідникових виробів) та видача охоронних документів (патентів, свідоцтв); приймання і розгляд заявок на державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва, а також на реєстрацію договорів, що стосуються прав авторів на твори, здійснення їх реєстрації; видача свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір; визнання прав на об'єкти інтелектуальної власності недійсними повністю або частково у порядку, передбаченому законом; опублікування офіційних відомостей про об'єкти інтелектуальної власності та про подані заявки на об'єкти права інтелектуальної власності; ведення державних реєстрів у сфері інтелектуальної власності та бази даних заявок на об'єкти права інтелектуальної власності, унесення до них відомостей; надання витягів та виписок в електронній та (або) паперовій формі;

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

здійснення міжнародного співробітництва у сфері правової охорони інтелектуальної власності і представлення інтересів України із зазначених питань у Всесвітній організації інтелектуальної власності та інших міжнародних організаціях відповідно до законодавства; здійснення підготовки, атестації та реєстрації представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених); ведення Державного реєстру представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених); інформування та надання роз'яснень щодо реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності.

Науково-правовий аналіз, проведений у даній статті, свідчить про те, що державна система правової охорони інтелектуальної власності в Україні є системою, яка складається із трьох категорій суб'єктів, а саме:

1. Центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності, яким є Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України.

2. Державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій», що належить до сфери управління Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України, і на національному рівні визначена Кабінетом Міністрів України як така, що здійснює делеговані державою повноваження у сфері інтелектуальної власності, а саме повноваження Національного органу інтелектуальної власності.

3. Сукупності інших наукових, освітніх, інформаційних та інших відповідної спеціалізації державних підприємств, установ, організацій, що належать до сфери управління Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України.

Висновки. За своєю адміністративно-правовою природою державна система правової охорони інтелектуальної власності в Україні має комплексний характер, оскільки містить елементи державного апарату (Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України); спеціалізовану державну організацію (Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій), яка виконує делеговані державою в особі Кабінету Міністрів України повноваження Національного органу інтелектуальної власності, і яка за своїм правовим статусом не є елементом державного апарату; інші наукові, освітні, інформаційні та інші відповідної спеціалізації державні підприємства, установи, організації, що належать до сфери управління Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України, які за своїм правовим статусом також не є елементами державного апарату.

Зазначена розгалужена структура державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні обумовлена складним комплексним характером суспільних відносин у сфері правової охорони інтелектуальної власності як на національному, так і на міжнародному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ковальський В. С. Охоронна функція права: монографія / В. С. Ковальський. К.: Юрінком Інтер, 2010. 336 с.
2. Венедіктова І. В. Захист охоронюваних законом інтересів у цивільному праві : монографія / І. В. Венедіктова. К.: Юрінком Інтер, 2014. 288 с.
3. Омельченко А. В. Адміністративно-правовий механізм охорони та захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Юридична Україна. 2025. № 7. С. 22-30.
4. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Юридична енциклопедія: в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.]. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1998- 2004. Т. 4: Н-П. 2002. 717 с.
6. Юридична енциклопедія: в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.]. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1998-2004. Т. 2: Д-Й. 1999. 744 с.

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

7. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / [за заг. ред. В.Б. Авер'янова]. К.: Факт, 2003. 384 с.
8. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3687-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>.
9. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3688-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text>.
10. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15 грудня 1993 року № 3689-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>.
11. Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів: Закон України від 5 листопада 1997 року № 621/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
12. Про правову охорону географічних зазначень: Закон України від 16 червня 1999 року № 752-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14#Text>.
13. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 1 грудня 2022 року № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.
14. Деякі питання Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства : постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2025 року № 903. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2025-%D0%BF#Text>.
15. Статут Державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій», затверджений наказом Міністерства економіки України від 09 серпня 2023 року № 10649. URL: <https://ukrpatent.org/atachs/ukrnoivi-statut.pdf>.
16. Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності : розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 року № 943. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-2022-%D1%80#Text>.

REFERENCES

1. Kovalskyi V. S. Protective function of law: monograph / V. S. Kovalskyi. Kyiv: Yurinkom Inter, 2010. 336 p.
2. Venediktova I. V. Protection of interests protected by law in civil law: monograph / I. V. Venediktova. Kyiv: Yurinkom Inter, 2014. 288 p.
3. Omelchenko A. V. Administrative and legal mechanism of protection and defense of intellectual property rights in Ukraine. Legal Ukraine. 2025. No. 7. P. 22-30.
4. Constitution of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Legal Encyclopedia: in 6 vols. / [ed.: Yu. S. Shemshuchenko (head) and others]. Kyiv: Publishing House «Ukrainian Encyclopedia» named after M. P. Bazhan, 1998-2004. Vol. 4: N-P. 2002. 717 p.
6. Legal Encyclopedia: in 6 vols. / [ed.: Yu. S. Shemshuchenko (head) and others]. Kyiv: Publishing House «Ukrainian Encyclopedia» named after M. P. Bazhan, 1998-2004. Vol. 2: D-Y. 1999. 744 p.
7. State administration: problems of administrative-legal theory and practice / [ed. by V.B. Averyanov]. K.: Fact, 2003. 384 p.
8. On the protection of rights to inventions and utility models: Law of Ukraine dated December 15, 1993 No. 3687-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>.
9. On the protection of rights to industrial designs: Law of Ukraine dated December 15, 1993 No. 3688-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text>.
10. On the protection of rights to trademarks for goods and services: Law of Ukraine dated December 15, 1993 No. 3689-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>.

11. On the Protection of Rights to the Layout of Semiconductor Products: Law of Ukraine dated November 5, 1997 No. 621/97-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

12. On the Legal Protection of Geographical Indications: Law of Ukraine dated June 16, 1999 No. 752-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14#Text>.

13. On Copyright and Related Rights: Law of Ukraine dated December 1, 2022 No. 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.

14. Some issues of the Ministry of Economy, Environment and Agriculture: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated July 21, 2025 No. 903. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2025-%D0%BF#Text>.

15. Statute of the State Organization «Ukrainian National Office of Intellectual Property and Innovations», approved by the Order of the Ministry of Economy of Ukraine dated August 09, 2023 No. 10649. URL: <https://ukrpatent.org/atachs/ukrnoivi-statut.pdf>.

16. Some issues of the National Intellectual Property Authority: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 28, 2022 No. 943. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-2022-%D1%80#Text>.

Omelchenko A. V. Administrative and legal nature of the state system of legal protection of intellectual property in Ukraine.

The relevance of the study of the administrative and legal nature of the state system of legal protection of intellectual property in Ukraine is due to its extensive structure and active development of legislation in the field of protection and enforcement of intellectual property rights and the practice of its application.

The state system of legal protection of intellectual property is the central executive body that ensures the formation and implementation of state policy in the field of intellectual property, the National Intellectual Property Authority (NIPA) and a set of scientific, educational, information and other state enterprises, institutions, organizations of the appropriate specialization that belong to the sphere of management of the central executive body that ensures the formation and implementation of state policy in the field of intellectual property.

By its administrative and legal nature, the state system of legal protection of intellectual property in Ukraine is complex in nature, as it contains elements of the state apparatus (Ministry of Economy, Environment and Agriculture of Ukraine); a specialized state organization (Ukrainian National Office for Intellectual Property and Innovations), which exercises the powers of the National Intellectual Property Authority delegated by the state represented by the Cabinet of Ministers of Ukraine, and which, by its legal status, is not an element of the state apparatus; other scientific, educational, informational and other state enterprises, institutions, organizations of the appropriate specialization, belonging to the sphere of management of the Ministry of Economy, Environment and Agriculture of Ukraine, which, by their legal status, are also not elements of the state apparatus.

The specified branched structure of the state system of legal protection of intellectual property in Ukraine is due to the complex and comprehensive nature of public relations in the field of legal protection of intellectual property both at the national and international levels.

Keywords: administrative law, intellectual property, state apparatus, central executive body, state organization, state system of legal protection of intellectual property.